

כגון חומץ שנפל לתוך גריסין - דנותן טעם לפגם (ואפילו ראוי עדיין לאכילת אדם) הוא מותר.

גדר הפגימה האוסרת בטעם ובנמחה

6. ר"ן (על הרי"ף) מסכת עבודה זרה דף לב עמוד א-ב

ודאמרין כל שאינה חסרה כלום ואינה נאכלת מפני זה. פירש רש"י ז"ל דלא דוקא אינה נאכלת אלא כל שנפגם טעמה מפני זה שרי וראיה לדבריו מקדירה שאינה בת יומא דקרינן לה נותן טעם לפגם ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כל כך עד שלא יהא נאכלת ובקדירה בת יומא נמי אמרינן אי אפשר דלא פגמה פורתא אלא דפורתא דפגם שרו וראיה לדבר עוד משמן ודבש וקורט של חלתית ודומיהן שהתירו בפרק אין מעמידין (דף לה ב) משום נותן טעם לפגם ובודאי שאינן נפסלין מאכילת אדם שהרי כולן נאכלין הן אלמא כל דאיכא פורתא דפגם שרי. (רשב"א: וכיון שאין ממשות לא צריך רוב. או לחילופין בטעם לא גוזרים לשער בכל הבולע)

אופן הלימוד מנבילה שנאסרה מאכילת אדם

ואף על גב דנותן טעם לפגם מנבילה גמרי לה וכל שראויה לגר שמיא נבלה ואף על פי שנפגמה התם היינו טעמא מפני שנאכלת בפני עצמה ולפיכך אסורה עד שתפגם מאכילת גר אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעם כל שטעמו פוגם התבשיל קצת מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבה פוגם הוא

אבל עדיין צריך ליישב היכי גמרינן לה מנבילה ונ"ל דהיינו טעמא דמה מצינו בנבילה שלא אסרתה תורה אלא כשהיא ראויה לגר מפני שהאוכלה נהנה מן האיסור אף על פי שהיא נפגמה קצת אבל כל שאינה ראויה לגר כיון שאינו נהנה מן האיסור התירתה תורה ואף ע"פ שחל עליה איסור מתחלה. אף באיסור שנ"ט בהיתר כיון שההיתר נפגם קצת מן האיסור נמצא שזה שאוכלו אינו נהנה מן האיסור אלא מצטער עליו הלכך שרי אף על פי שחל איסור מתחלה באותו דבר שנתערב בהיתר.

נהנה מנפח האיסור

ולפ"ז קרוב אני¹ לומר שאם הגדיל איסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה וכי אמרינן דפגם כל שהוא סגי היינו כשפוסל יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגודל מדתו

אבל הרשב"א ז"ל התיר בספר תורת הבית הארוך כל שההיתר מרובה מן האיסור וקא יהיב טעמא [לפגם] דאי משום ממשו דאורייתא ברובא בטיל ואי משום טעמא אין כאן נ"ט כיון שהוא פוגם אלו דבריו ז"ל ואין דעתי נוחה בהיתר זה: (ונפק"מ הפוסק באיסורי משהו. משב"ז א)

7. תורת הבית הארוך בית ד שער א דף יט עמוד א

ואם תאמר והלא נותן טעם לפגם מנבלה גמרינן לה וסתם נבלה הראוי לגר שמה נבלה. לא קשיא דהתם היינו להתירה בפני עצמה והילכך עד דמיפגמה לגמרי מאכילת גר אסורה אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעמו כיון שנותן טעם לפגם כל שהוא בתערובתו מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבה פוגם.²

יסודות דין נותן טעם לפגם

אכילת איסור פגום בעצמותו

1. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סז עמוד ב

אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח - אסור, דברי ר"מ; ר"ש אומר: לשבח - אסור, ולפגם - מותר.

מ"ט דר"מ? גמר מגיעולי עובדי כוכבים, גיעולי עובדי כוכבים לאו נותן טעם לפגם הוא? ואסר רחמנא, ה"נ לא שנא. ואידך? כדרב הונא בריה דרב חיאי, דאמר רב הונא בריה דרב חיאי: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלא לפגם הוא. ואידך? קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא.

ור"ש מאי טעמא? דתניא: לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך - כל הראויה לגר קרויה נבילה, שאין ראויה לגר אינה קרויה נבלה. ור"מ? ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא. ור"ש? סרוחה מעיקרא לא צריכא מיעוטא, עפרא בעלמא הוא.¹

2. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יד הלכה יא

כיצד הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם עד שנכוה גרונו ממנו או שאכל חלב חי, או שעירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך או לתוך קדרה של נבלה ואכלן כשהן מרין, או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור, ואם עירב דבר מר בתוך קדרה של בשר בחלב או ביין כלאי הכרם ואכלו חייב.

3. פרי חדש יורה דעה סימן קג ס"ק א

ומה שכתב הרמב"ם [מאכלות אסורות] בפרק י"ד [הלכה יא] אכל אוכל אסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור, דמשמע אבל אסור מדרבנן, לאו משום איסור נבלה, אלא דכיון דמאס ובטל מאוכל אדם אסיר משום בל תשקצו, ואי הוי ע"י תערובת דלא ממאס איניש למכילה אין כאן בל תשקצו ומותר לאכול התערובת, ודלא כהמנחת כהן [ספר התערובות ח"א פרק ט] שאסר, והביא ראיה מדין נותן טעם לפגם דלא שרינן אלא בדיעבד, והכי נמי כשהוא בעין הוה ליה כלתחילה ואסיר, אבל כשנפל להיתר אין צריך שיעור לבטלו ומפני הפסד הדבר המתערב עמו הוה ליה בדיעבד, וליתא, דנהי דאסור לכתחילה לגרום ולעשות נותן טעם לפגם כגון לבשל בקדרה שאינה בת יומא לכתחילה, אבל אם עבר ובישל מותר בדיעבד והכי נמי כבר נעשה נותן טעם לפגם ואף לכתחילה שרי לאוכלו, ותו התם מיירי בנותן טעם לפגם קצת ובהא איכא למימר דהחמירו בו חכמים לכתחילה, אבל הכא דהוי עפרא בעלמא אפשר דשרי אף לכתחילה.

איסור הפוגם בתערובת היתר

4. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סה עמוד ב

... זה הכלל: כל שבהנאתו בנותן טעם - אסור, כל שאין בהנאתו בנותן טעם - מותר, כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין.

5. רש"י מסכת עבודה זרה דף סה עמוד ב

כל שבהנאתו בנותן טעם - שנהנה בטעמו של איסור דהיינו בנותן טעם לשבח אסור וכל שאין בהנאתו בנותן טעם שנהנה בטעמו.

נטל"פ באיסורים חשובים

1. בית יוסף יורה דעה סימן קג

כתוב בארחות חיים בשם ה"ר שם טוב פלכו אין אומרים נ"ט לפגם מותר אלא באיסור שהוא בטל בששים אבל איסור שצריך שיעור גדול מזה כגון בריה או תרומה אפילו פגום אסור

2. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תצט

ולענין מה שאמרת חמץ פגום שנתערב משהו בפסח ואינו בעין. אם נחמיר עליו כיון שאיסורו במשהו אם לאו?

לא נתברר לי פגם זה שאמרת מהו. אם הוא פגום גמור כגון פת שעפשה ויצא מתורת אוכל עפרא בעלמא היא ולא אסרה תורה עפרא בעלמא. ולא סוף דבר משהו אלא אפילו מחצה על מחצה או יותר. אבל אם אינו פגום גמור אסור תערובתו באכילה אפילו במשהו כדעת רבינו יצחק הזקן ז"ל. לפי שכל שהו במשהו ואינו מחמת טעמו אין חלוק בין טעם לפגם לשאינו לפגם שהרי אין הולכין בו אחר טעמו. ודבר ברור הוא לפי דעתי אף על פי שמקצת מרבתי ז"ל חלוקין עליו.

3. רא"ש מסכת עבודה זרה פרק ה סימן ו

י"א דכל איסורין שהן במשהו לא אמר בהן דנותן טעם לפגם מותר. דהא אין לך בטול טעם יותר ממה שהו באלף אפ"ה אסור רחמנא וה"ה נמי נותן טעם לפגם. ומביאים סעד לדבריהם מכאן ומפרשין כך מכלל דבנותן טעם עסקינן מדשרי שלא כדרך הנאתו דאי איירי באיסור משהו אפילו שלא כדרך הנאתו נמי אסור. ולא נהירא דנהי דהחמירה בהן תורה לאוסרם במשהו מ"מ יש שם איסור עליהן. אבל כשהוא פגום פקע איסורו כדילפינן מנבילה (לקמן דף סז ב)...

4. ספר איסור והיתר הארוך שער לב סימן ו

והילכך איסורא שנתערב בהיתר ונותן בו טעם לפגם בין לח בין יבש בין שנמחה האיסור בתוכו בין שעודנו קיים ואין ניכר אם ההיתר רבה עליו מותר בכל אפי' אם הוא דבר שבמניין כגון ביצים מוזרות שסרחו ונתערב אחת מהן באחרות וכל כה"ג או חתיכה הראויה להתכבד ונעשה לטעם שסרחו. דמאחר שסרחו בטל חשיבותה אפי' נתבטלו תוך המאכל ואינו מכיר אף גופו בטל ברוב בעלמא דהא אין חילוק בין לח וליבש אלא משום נותן טעם והכא ליכא למיגזר טעמא דאיסור דלא אסרה תורה בבליעת טעם אלא הנ"ט לשבח כדאי' לקמן.

ודוקא שסרחו אבל מושבחין שאינו אלא נטל"פ במאכל זה מאחר שמושבחין וחשובין בפני עצמן גופן לא בטיל אפי' באלף.

5. חוות דעת חדשים סימן קג ס"ק ג

[ג] פגומים בעצמן. אבל כשנפגמו מכמות שהיה פגם מועט, ואפילו בריה שהיא פגומה ומאוסה משנולדה, מכל מקום כשנתקלקלה מכמות שהיתה בטל חשיבותה. ועיין ביאורים ס"ק ג'.

6. פרי חדש יורה דעה סימן קג ס"ק א

[א] אם אינן פגומים בעצמן כו'. לאו לבטל פליטתן קאמר דא"כ אמאי אינן בטלים באלף, אלא לבטל עצמן, ושאינן פגומין דקאמר לאו למעוטי פגומין ומאוסין מעיקרן כגון זבובים ויתושין, דהנהו ודאי לא בטילי נמי אפילו באלף דאע"ג דמאיסי ניהו הכי אסרינהו רחמנא,

השביח ולבסוף פגם ולהפך

8. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סז עמוד א

אמר עולא: מחלוקת - שהשביח ולבסוף פגם, אבל פגם מעיקרא - דברי הכל מותר. איתביה רב חגא לעולא: יין שנפל לתוך עדשים, וחומץ שנפל לתוך גריסין - אסור, ור"ש מתיר; והא הכא דפגם מעיקרא הוא ופליגי!

אמר עולא: חגא לא מידע ידע מאי קאמרי רבנן - תיובתא קא מותיב? הכא במאי עסקינן - כגון שנפל לתוך גריסין צונגין והרתיחם, נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור.

ור' יוחנן אמר: בפגם מעיקרא מחלוקת. איבעיא להו: בפגם מעיקרא מחלוקת, אבל השביח ולבסוף פגם - דברי הכל אסור, או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת? תיקו.

9. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה כח

כבר ביארנו שאם נתן דבר האסור טעמו בדבר המותר נאסר הכל, במה דברים אמורים בששהשביחו, אבל אם פגם זה האסור למותר והפסיד טעמו הרי זה מותר, והוא שיהיה פגם מתחלה ועד סוף, אבל אם פגם בתחלה וסופו להשביח, או השביח בתחלה אף על פי שסופו לפגום הרי זה אסור. (כר' יוחנן וחומרא בספק)

10. רדב"ז הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה כח

ואכתי איכא למבעי פגם והשביח וחזר ונפגם לבסוף מאי. וי"ל דלא משכחת לה כה"ג ואת"ל דמשכחת לה מותר דלא אסרינן אלא פוגם וסופו להשביח אבל האי דסופו פוגם מותר וכיוצא בזה אמרינן אין דיחוי אצל האיסורין דאע"ג דהשביח באמצע כיון דחזר ונפגם לא נדחה הפגם הראשון ומותר:

פגימה בסיוע עודף מלח

11. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סז עמוד א

אמר ריש לקיש: נותן טעם לפגם שאמרו, לא שיאמרו: קדירה זו חסירה מלח, יתירה מלח, חסירה תבלין, יתירה תבלין, אלא כל שאין חסירה כלום ואינה נאכלת (ק) מפני זה.

ואיכא דאמרי, אמר ריש לקיש: נותן טעם לפגם שאמרו, אין אומרינן: קדירה זו חסירה מלח, יתירה מלח, חסירה תבלין, יתירה תבלין, אלא השתא מיהא הא פגימה.

אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן: כל שטעמו וממשו - אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקין עליו, ואם ריבה טעם לפגם - מותר. ולימא: אם נתן טעם לפגם - מותר! הא קמשמע לן, דאע"ג דאיכא מילי אחרנייתא דפגימה בהדיה. והלכתא כלישנא בתרא דריש לקיש.

12. תורת הבית הקצר בית ד שער א דף טז עמוד א

איסור שאינו פגם בפני עצמו אלא אם כן סייעו דברים אחרים בפגימתו אפילו כן מותר. כיצד איסור שנתערב שנפל לתוך קדירה שיש בה תבלין או מלח מרובה ולולי ריבוי התבלין או המלח לא היה האיסור פגם אפילו כן מותר